

Nigdje "svoji na svome"

Maja Grubišić |
30. studenoga 2020.

Foto: pexels.com

U okviru projekta **Genocid nad Romima: Marionete povijesnih zbivanja** sadržana su tri teksta, a svakim se od njih pristupa temi iz drugačije perspektive. Prvi tekst govori o postavu Romskog memorijalnog centra kojemu je svrha očuvati sjećanje na *nestalu* generaciju Roma, dok se u drugom iznosi povijesno-znanstvena analiza šireg povijesnog konteksta koji je doveo do genocida tijekom Drugog svjetskog rata. Ovaj posljednji tekst **Nigdje "svoji na svome"** pruža, pak, sociološko-humanistički uvid s ciljem osvještavanja društvene netrpeljivosti kao jednog od uzroka tragičnih događaja, a kako bismo kroz osobnu i širu društvenu introspekciju počeli stvarati bolje društvo.

Višestoljetni progoni, genocid proveden tijekom Drugog svjetskog rata, marginalizacija i podložnost strukturalnom nasilju, a koje proizlazi iz nejednake raspodjele moći i resursa te koje je zbog, primjerice, klasnih razlika, elitizma, nacionalizma, rasizma i seksizma usađeno u socijalne ili druge društvene strukture, podloga su za temeljitu raspravu o položaju Roma u društvu. Dominantno prikazivanje ovog naroda, posebno kroz kulturu i umjetnost, kao

“egzotičnog” zapravo je otegotni faktor za razvoj kvalitetnih društvenih odnosa s većinskom zajednicom.

Sam dolazak i život na europskom prostoru donio je i ambivalentnost koja se u teoretskom okviru može objasniti kao susret Roma s bliskom, a opet dalekom kulturom. Nadalje, kao postojanje i nepostojanje interaktivnih i integralnih odnosa s većinskim stanovništvom vidljivo, primjerice, kroz stvaranje mita apsolutne “samoće” i izdvajanje od europskog okruženja te kao diskurs kojim Romi postaju granica između svjetova, povijesti i kontinenata, govori dr. sc. Ljatif Demir, profesor na Odsjeku za indologiju i dalekoistočne studije na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu, te nastavlja: Recimo, Balkan je za Rome područje paradoksa jer je dio svijeta snažnih suprotnosti definiranih pomoću binarne balkanske logike – kršćanstvo/ islam, civilizacija/ barbarstvo i drugo. To Rome dovodi u neizbježnu nestabilnost i to je za njih svijet rata i mira, kulture i prirode, kao i postavljanje antropološke svijesti da su tuđi (stranci) te da nikad nisu “svoji na svome”.

Etnička distanca prema Romima tijekom povijesti kulminirala je genocidom nacističkog režima, ali profesor Demir ističe kako su pokušaji etničkog čišćenja ovog naroda postojali i prije dolaska na europsko tlo, kao i nakon Drugog svjetskog rata. Zabrana služenja materinjim jezikom bila je, primjerice, jedna od najčešće korištenih metoda različitih vladara tijekom povijesti, a kojom se pokušao izbrisati njihov nacionalni identitet. *I danas se vjeruje da u romskome jeziku, jezičnoj kulturi i kulturi komunikacije ne postoji standard, da je taj jezik dijasistem mnogih dijalekata koji su se oblikovali pod utjecajem jezika zemalja u kojima su dulje boravili ili u kojima žive, objašnjava profesor Demir koji na Filozofskom fakultetu, na Diplomskom studiju Romistike, predaje kolegije Romski jezik, Književnost i kultura Roma te Povijest Roma. Romima je to težak udarac na njihov identitet jer oni imaju samo jedan jedini romski jezik, a to je romani čhib. Nažalost, to prihvaćaju i kvazi romski znanstvenici koji samo preslikavaju ono što su ne-Romi pisali o Romima, o njihovoj kulturi i jeziku. Time se još više jača etnička distanca prema Romima jer oni ne shvaćaju da svom narodu čine još veće zlo od onih koji su to činili stoljećima. Na ovaj način Romi bivaju stranci i sebi samima te se ne uspjevaju prepoznati u takvim interpretacijama koje plasira društvo.*

Definiranje Roma kroz površno znanje i isti takav pristup bilo je podloga za ukorjenjivanje predrasuda koje su rezultirale, kako to opisuje Demir, *ambivalentnim odnosom u kojem se miješaju užas i fascinacija*. Gdje god Romi živjeli uvijek su bili doživljavani kao stranci, što profesor Demir također objašnjava: *Slika "stranca Roma" neraskidivo je povezana sa stereotipom, nailazeći na problem semantizacije stvarnosti koja izranja iz mitskog, simboličkog ili slikovitog mišljenja. Stvara se folkloristička suprotnost "svoj-tuđi" te poprima oblik opozicije "ljudi-neljudi", "ljudi-životinje". Rome se povezivalo sa svijetom šutnje, tame i smrti. Čest motiv u europskom folkloru bio je motiv dijaboličnosti stranaca Roma čija je genealogija ukorijenjena u opreke "ljudi-životinje" te koja posjeduje transcendentalnu osnovu koja čovjeka dovodi u opoziciju s Romom vragom ili demonom.*

Foto: pexels.com

Snaga stereotipa prema Romima i danas, osamdesetak godina nakon nacističkih zločina nad ovim narodom, uvelike otežava njihovu integraciju u europsko društvo. *Nikako da većinske društvene zajednice shvate i piznaju da su Romi kao dio Europe odigrali zaista veliku ulogu u oblikovanju europske povijesti, kulture, umjetnosti i književnosti*, ističe Ljatif Demir te navodi primjere pojedinaca koji su snažno doprinijeli razvoju pojedinih područja kulture, poput Djanga

Reinhardta, jazz glazbenika, Matea Maximoffa, romskog književnika i evangeličkog pastora čija je obitelj tijekom građanskog rata u Španjolskoj emigrirala u Francusku, a zatim je tijekom Drugog svjetskog rata uhićena i internirana zajedno s drugim izbjeglicama, a čijih je jedanaest knjiga prevedeno na četrnaest svjetskih jezika, ili *Teatra Pralipe*, osnovanog početkom druge polovice 20. stoljeća u Makedoniji, a koji je sa sobom donio jedan novi kazališni oblik u kojem glumci prate svoju intuiciju i temperament vraćajući se ritualnim osnovama povijesnog romskog kazališta. Suvremeni romski umjetnici, književnici, liječnici, profesori i drugi daju svoj doprinos razvoju europskog modernog društva, a Demir naglašava kako svi trebaju shvatiti da su oni dio svakog društvenog segmenta te kao takvi čine europski narod unutar kojeg na *jednako konstruktivan način sudjeluju u građenju uspješnog zajedničkog prostora za sve narode u europskom društvu.*

Europska komisija već desetljećima stvara strateške okvire za ravnopravnost, uključivanje i sudjelovanje Roma kao najbrojnije manjine u zemljama EU ističući potrebu za boljom integracijom, a s time nastavlja i nakon 2020. godine. Značajan dio Roma još uvijek živi ekstremno marginalizirano u ruralnim i u urbanim područjima te u vrlo lošim socijalno-ekonomskim uvjetima. Diskriminacija, socijalna isključenost i segregacija s kojima su suočeni u praksi znače ograničeni pristup visokokvalitetnom obrazovanju, ograničenu mogućnost uključivanja na tržište rada, nisku razinu dohotka i loše uvjete za očuvanje zdravlja.

Romi i pored svoje višestoljetne sedentarnosti nikad nisu dobili status ravnopravnog građanina ili pravog državljanina jedne države ili onoga što se u teoriji naziva "droit de cité", a to je pravo djelovanja, uživanja privilegija rezerviranih za članove grada ili države, ističe dr. sc. Demir i dodaje: Romi su kao društveni fenomen i dalje ostali samo u okvirima siromaštva, žrtve dominacije ne-Roma, podređeni i nejednaki i pored starosjedilačkog načina života.

Socijalna nejednakost koja se očituje u neravnomjernom raspoređivanju resursa, a zbog diferencijacijske preferencije pristupa društvenim dobrima, po kojoj su Romi uvijek bili na kraju društvene ljestvice, očituje se i danas u smislu nedostatka jednakosti u pristupu mogućnostima. Norme raspodjele također mogu

utjecati na raspodjelu prava i privilegija, na društvenu moć, na pristup javnim dobrima, kreditnim i finansijskim uslugama te ostalim društvenim dobrima i uslugama.

Europska komisija u svojim izvještajima o položaju Roma u EU također smatra da se po pitanju integracije Roma u društvo trebalo učiniti daleko više te da u tom smislu zajedničku odgovornost imaju države članice EU i njihova nacionalna zakonodavstva. Treba ustrajati na politici multikulturalnosti i u tom smislu poticati integraciju kao oblik društvenih odnosa te praktično propagirati bliske i tolerantne odnose među socijalnim grupacijama nastalim po različitim kriterijima.

Romima treba pružiti mogućnost da kažu i pokažu tko su i kakvi su, da u njihovom jeziku ne postoje riječi za mržnju i da samo žele jedan drugačiji tretman u društvu, a to je tretman ravnopravnog građanina, zaključuje profesor Demir. Dugoročne promjene zahtijevaju daljnje podizanje svijesti o raznolikosti te razvoj društvenih odnosa u kojima će umjesto straha dominantno biti povjerenje.

Objavu ovog teksta podržala je Agencija za elektroničke medije, u sklopu potpore za novinarske radove